

21.10.2024

Asia/2

2

V 6.11.2024, Valtuutettu Martina Houtsosen aloite psykiatrisista sairaanhoitajista kouluihin

HEL 2024-006008 T 00 00 03

Päätösehdotus

Kaupunginhallitus esittää kaupunginvaltuustolle seuraavaa:

Kaupunginvaltuusto katsoo aloitteen loppuun käsitellyksi.

Esittelijän perustelut

Valtuutettu Martina Houtsonen ja 25 muuta valtuutettua esittävät aloitteessaan, että Helsingin kaupunki ryhtyy selvittämään mahdollisuuksia psykiatristen sairaanhoitajien palkkaamiseksi helsinkiläisiin kouluihin ja oppilaitoksiin. Aloite on liitteenä 1.

Lasten ja nuorten mielenterveyden edistäminen on koko kouluyhteisön asia ja kaikkien oppilaiden kanssa työskentelevien henkilöiden vastuulla. Ensisijaisina toimenpiteinä tulee huolehtia siitä, että kouluissa toimivien psykologien määrä vastaa lakisääteistä mitoitusta ja vakanssit saadaan täytettyä ja että oppilaiden opetuksesta ja hyvinvoinnista huolehditaan perusopetuslain, opetussuunnitelman ja oppilas- ja opiskelijahuoltolain mukaisesti. Opetusta järjestetään siten, että se edistää oppilaiden tervettä kasvua ja kehitystä.

Kouluterveydenhuollon mielenterveystyö on tärkeä osa koululaisten kokonaisvaltaista hyvinvointia. Kouluterveydenhuollon terveydenhoitajan ja lääkärin tehtäviin kuuluu myös mielenterveyden edistäminen ja tukeminen sekä lasten ja nuorten psyykkisen hyvinvoinnin kartoittaminen, ennaltaehkäisy ja hoito.

Helsingin perusopetuksen opetussuunnitelmassa korostuvat hyvinvoinnin merkitys oppimiselle, koulun toimintakulttuurin kehittäminen sekä oppilaan aktiivinen rooli ja vuorovaikutustaidot. Lukioissa ja ammatillisessa koulutuksessa korostetaan opiskelijan hyvinvoinnin ja opiskelukyvyn tukemista. Turvallisuutta vahvistavan vuorovaikutuskulttuurin luominen ja turvallisten ryhmien rakentaminen on koulujen ja oppilaitosten mielen hyvinvointia edistävää toimintaa. Mielenterveystaitojen tukeminen on osa ympäristöopin oppisisältöjä alakoulussa ja terveystieto-oppiaineen oppisisältöjä yläkoulussa ja lukiossa.

Jokaisessa koulussa ja oppilaitoksessa on oppilas- ja opiskeluhuoltolain mukaisesti järjestetyt opiskeluhuoltopalvelut, joiden tarkoituksena on yhteisöllisen opiskeluhuollon avulla tunnistaa ilmiöitä ja tarjota mo-

niammatillista palvelua oppilaskohtaisesti ja jotka edistävät yhteisöllisen opiskeluhuollon avulla osallisuutta, hyvinvointia ja terveyttä. Opiskeluhuollon ensisijainen tehtävä on lasten ja nuorten mielen hyvinvoinnin vahvistaminen ja ongelmien ennaltaehkäisy, varhainen tuki, tuentarpeen arviointi ja tarvittaessa hoitoon ohjaus.

Opetussuunnitelman mukaisen työn varmistaminen ja opiskeluhuollon riittävä resursointi on tärkeää lasten ja nuorten hyvinvoinnin turvaamiseksi. Kasvatuksen ja koulutuksen toimialalla tulee varmistaa, että henkilöstöllä on riittävät taidot ja valmiudet tehdä sekä ennaltaehkäisevää että tukevaa työtä oppilaiden ja opiskelijoiden mielenterveyden parantamiseksi. Kasvatus- ja koulutuslautakunta edellyttää ammattilaisilta kykyä liittyä yhteiseen työhön nuorten mielenterveyden edistämisen ja tuen asioissa.

Erikoissairaanhoidossa toteutettavan osastohoidon tarjonta on vähentynyt, mikä näkyy koulujen arjessa psyykkisesti vaikeasti oireilevien lasten määrän kasvuna. Lasten ja nuorten psykiatriset palvelut tarvitsevat parannuksia, mutta psykiatristen sairaanhoitajien lisääminen kouluihin ja oppilaitoksiin ei ratkaise tätä ongelmaa. Lasten ja nuorten mielenterveysongelmiin pystytään parhaiten vastaamaan tehostamalla moniammatillista yhteistyötä, panostamalla mielenterveyden ongelmien ennaltaehkäisyyn ja jatkamalla mielenterveyspalvelujen kehittämistä yhdessä eri toimijoiden kanssa.

Henkilökunnan määrä

Perusopetuksen opiskeluhuollossa kuraattorien määrää on lisätty 19 lisävakanssilla vastaamaan muuttunutta mitoitusta. Psykologien lisävakansseja lisättiin perusopetukseen viisi 1.8.2023, mutta psykologien saatavuudessa on yhä haasteita, joita pyritään ratkaisemaan kasvatuksen ja koulutuksen toimialan ja sosiaali-, terveys- ja pelastustoimialan yhteistyönä. Kokonaan ilman psykologipalveluita ei ole yhtään koulua, sillä perusopetuksessa toimii keskitetty konsultaatiopalvelu.

Toisella asteella kaikki psykologivakanssit ovat täynnä. Kouluterveydenhuollossa terveydenhoitajien määrä on yli lakisääteisen mitoituksen. Opiskeluterveydenhuollon toisella asteella on ollut vuodesta 2013 lähtien mielenterveys- ja päihdetyöhön erikoistuneita sairaanhoitajia, jotka tarjoavat matalan kynnyksen palveluja mielenterveys- ja päihdeongelmissa. Vakansseja on tällä hetkellä kymmenen.

Kasvatuksen ja koulutuksen toimialalla on panostettu lasten ja nuorten mielen hyvinvoinnin vahvistamiseen ja ongelmien ennaltaehkäisyyn vakinaistamalla kouluvalmentajatoiminta 1.8.2023. Toimintaa laajennettiin vuonna 2024, ja tällä hetkellä suomen ja ruotsinkielisessä perusopetuksessa työskentelee 52 kouluvalmentajaa.

Lisäksi tarveperustaista rahoitusta saavien kaupungin koulujen yläkoululaisille on tarjolla maksutonta matalan kynnyksen liikuntaneuvontapalvelua. KouluPT toiminta on tarkoitettu nuorille, jotka liikkuvat terveytensä kannalta liian vähän esim. opetussuunnitelmaan kuuluvien Move! -mittausten perusteella. KouluPT toiminnan tavoitteena on vaikuttaa liikkumista selittäviin taustatekijöihin, kuten nuorten kokemaan liikunnalliseen pätevyyteen, vertaistukeen ja yhteisöllisyyden tunteeseen. Kasvatuksen ja koulutuksen toimiala vastaa toiminnasta ja sen rahoituksesta ja se on määräaikaista toimintaa. Kouluvalmentajien sekä KouluPT:aiden lisäksi perusopetuksessa työskentelee määräaikaaisesti 7 nuoriso-ohjaajaa 7 koulussa ja toisella asteella kaikkiaan 10 nuoriso-ohjaajaa (7 lukioissa, 3 Stadin AO:ssa).

Syksyn 2024 aikana tullaan vakinaistamaan 9 ohjaajaa toiselle asteelle ja 2 peruskoulupuolelle. Koulu- ja oppilaitosnuorisotyötä kehitetään yhteistyössä nuorisopalvelujen kanssa. Toisen asteen oppilaitoksissa toimivat myös liikkumisen ammattilaiset osana opiskeluhoitoa vuoden 2024 loppuun, jonka jälkeen toiminnan rahoitus päättyy. Uusien ammattilaisten läsnäolo on tarjonnut oppilaille ja opiskelijoille lisää turvallisia aikuisia, joilla on aikaa kohdata koulu- ja oppilaitosarjessa. Lapset ja nuoret usein myös itse toivovat tällä tavalla läsnä olevia aikuisia arkeensa.

Lasten ja nuorten mielenterveyden palveluketju Helsingissä

Lasten ja nuorten mielenterveyden palveluketjussa on kuvattu ikäryhmäkohtaisesti lasten ja nuorten mielenterveyttä tukevat palvelut, mielenterveyden tutkimuksen, hoidon ja kuntoutuksen palvelut sekä eri toimijoiden tehtävät, eri toimijoiden välinen yhteistyö ja konsultaatiokanavat. Palveluketjukuvaus on valmistunut vuonna 2023, ja sitä arvioidaan ja päivitetään osana normaalitoimintaa.

Lisäksi sosiaali-, terveys- ja pelastustoimialalla on käytössä lasten, nuorten ja perheiden matalan kynnyksen palvelumalli, johon on koottu yhteen lasten ja nuorten ja perheiden palvelut. Malli auttaa ammattilaisia huolen tunnistamisessa ja tuen järjestämisessä.

Kouluterveydenhuolto osallistuu koulun yhteisölliseen työhön, kuten terveysneuvontaan päihteiden haittavaikutuksista, terveyden edistämisen teemapäiviin ja alueelliseen yhteistyöhön poliisin kanssa. Kouluterveydenhuolto ja opiskeluterveydenhuollon lääkäripalvelut tarjoaa lakisääteisesti palvelut koulussa ja oppilaitoksessa oleville opiskelijoille. Osana määräaikaistarkastuksia selvitetään terveystarkastuksissa lasten ja nuorten terveyttä, myös mielenterveysoireita ja päihteiden käyttöä.

Erityisen tuen tarpeen vuoksi sovituilla vastaanotoilla selvitetään ja seurataan asiakkaiden terveydentilaa. Epäiltyjen mielenterveyssairauksien alkuselvitystä, kartoitusta ja hoitoonohjausta toteutetaan koulu- ja opiskeluterveydenhuollossa. Hoito ja diagnosointi toteutuu pääosin muissa palveluissa, lukuun ottamatta nuorten ADHD:n perustason hoitoa 7–17 vuoden ikäisillä koululaisilla ja toisen asteen opiskelijoilla, joiden lääkehoito toteutetaan koulu- ja opiskeluterveydenhuollossa. Syksyn aikana arvioidaan tarvetta perustaa keskitetty yksikkö, joka huolehtisi ADHD:n lääkehoidon toteuttamisesta koulu- ja opiskeluterveydenhuollossa lakisääteisten perusterveydenhuollon hoitoon pääsyn kriteerien mukaisesti. Jos keskitetty yksikkö perustetaan, olisivat psykiatriset sairaanhoitajat luonteva osa tätä yksikköä.

Kouluterveydenhuollossa, oppilashuollon psykologi- ja kuraattoripalveluissa sekä nuorisotyössä on lisätty näyttöön perustuvien psykososiaalisten interventioiden koulutusta ja käyttöä. Keskitetyn konsultaatiopalvelun tuella jokaiseen kouluun on järjestetty psykologipalvelut. Lapsiperheiden palveluissa on otettu käyttöön HYVÄ (Hyvinvointia yhdessä) -malli, joka parantaa yhteistä käsitystä lasten ja nuorten hyvinvoinnin tekijöistä.

Opiskeluterveydenhuollon toisella asteella on ollut vuodesta 2013 lähtien mielenterveys- ja päihdetyöhön erikoistuneita sairaanhoitajia, jotka tarjoavat matalan kynnyksen palveluja mielenterveys- ja päihdeongelmissa. Vakansseja on tällä hetkellä kymmenen. Suurin osa opiskeluterveydenhuollon terveydenhoitajista ja sairaanhoitajista on koulutettu erilaisten lyhytinterventioiden tai terapiamenetelmien käyttöön.

Helsingissä on neljä matalan kynnyksen mielenterveyspalvelupistettä (Mieppi) ja oma lyhytterapiayksikkö. Nämä palvelevat 13 vuotta täyttäneitä nuoria ja aikuisia. Lyhytpsykoterapiaa järjestetään palvelusetelillä. Nuorisosaama on tarkoitettu 13–23-vuotiaille nuorille, joiden mielenterveyden ongelma ei helpotu tai väisty perustason menetelmien avulla ja joiden ongelma ei ole niin vaikea-asteinen, että nuori täyttäisi HUS nuorisopsykiatrian pääsykriteerit.

Lastensuojelutarpeen arvioinnissa sekä lastensuojelun asiakkuuksissa olevien lasten ja nuorten hoidon tarpeen arviointia ja pääsyä mielenterveyspalveluihin tehostetaan uudistamalla yhteistyökäytäntöjä lastensuojelun ja terveydenhuollon välillä. Erityisesti vakavasti ja toistuvasti rikollisella käyttäytymisellä ja/tai päihteiden käytöllä oireileville nuorille suunnattua psykiatrista osaamista vahvistetaan.

Monialaista palvelujen koordinoitua parannetaan siten, että palvelujen koordinoitua tarvitseville lapsille nimetään sosiaalihuoltolain mukaisen omatyöntekijän lisäksi terveydenhuollon palveluja koordinoiva hoitovas-

taava, joka varmistaa lapsen ja nuoren pääsyn tarvittaviin tutkimuksiin ja mielenterveyspalveluihin.

Koulu- ja opiskeluterveydenhuollon kokeilu

Helsingin koulu- ja opiskeluterveydenhuollossa toteutettiin vuosina 2007–2012 kokeilu, jossa muutamissa peruskouluissa työskenteli psykiatrisia sairaanhoitajia. Kokeilu osoitti, että eri kouluissa toimineet psykiatriset sairaanhoitajat eivät pystyneet luomaan ennaltaehkäisevää ja yhtenäistä työskentelymallia. Tämän perusteella todettiin, ettei mallia kannata laajentaa peruskouluihin. Sen sijaan psykiatriset sairaanhoitajat siirrettiin osaksi opiskeluterveydenhuoltoa, jossa sairaanhoito ja hoitolliset mielenterveyspalvelut kuuluvat luontevasti kokonaisuuteen.

Kouluterveydenhuollon näkökulmasta keskitetyt moniammatilliset yksiköt tarjoavat paremmin toimivia, tuloksekkaampia ja tehokkaampia mielenterveyspalveluja lapsille ja nuorille kuin yksittäisten psykiatristen sairaanhoitajien palkkaaminen kouluihin. Keskitetyn mallin avulla voidaan paremmin taata ennaltaehkäisevä työote, henkilöstön osaamisen kehittäminen, tarpeenmukainen työnohjaus sekä työyhteisön tuki.

Psykologien saatavuuteen liittyy edelleen haasteita, joita ratkaistaan yhteistyössä kasvatuksen ja koulutuksen toimialan sekä sosiaali-, terveys- ja pelastustoimialan kanssa. Mielenterveystyöhön osallistuu monia ammattiryhmiä. On tärkeää huomioida esimerkiksi kuraattorien, terveydenhoitajien ja toisella asteella työskentelevien psykiatristen sairaanhoitajien merkittävä panos lasten ja nuorten mielenterveyden edistämässä. Lisäksi hyvä opettaja tuo lapsen elämään turvaa ja tarjoaa hyvän aikuisen mallin, mikä osaltaan tukee lasten ja nuorten mielenterveyttä.

Vaikutusten arviointi

Vanhemman ja lapsen välinen varhainen vuorovaikutus on keskeinen tekijä lapsen mielenterveyden kehittymiselle. Myös päivähoito, varhaiskasvatus ja koulu vaikuttavat merkittävästi siihen, millaiset valmiudet lapsi saa käsitellä pettymyksiä ja vastoinkäymisiä elämässään. Vanhempien ja perheen omat voimavarat, kyky tukea lapsen kasvua ja kehitystä riittävällä tavalla, lapsen kyvykyys ja hyvä sosiaalinen pääoma voivat toimia suojaavina tekijöinä. Lasten ja nuorten mielenterveyden edistäminen lisää heidän osallisuuttaan, hyvinvointiaan ja voimavarojaan monipuolisesti.

Mielenterveysongelmien ehkäisy auttaa lapsia ja nuoria integroitumaan yhteiskuntaan ja kasvamaan sen täysivaltaisiksi jäseniksi, mikä puolestaan vähentää yhteiskunnan kustannuksia. Parhaat tulokset mielenterveyden edistämässä saavutetaan tehokkaasti järjestetyillä, laaja-

21.10.2024

Asia/2

alaisilla ja oikea-aikaisilla palveluilla, joita tarjoaa koulutettu ja ammattitaitoinen henkilöstö.

Asiasta on saatu sosiaali-, terveys- ja pelastuslautakunnan sekä kasvatus- ja koulutuslautakunnan lausunnot. Esitys on lausuntojen mukainen.

Hallintosäännön 30 luvun 11 §:n 4 momentin mukaan kaupunginvaltuustossa käsitellään vastaus aloitteeseen, jonka on allekirjoittanut vähintään 25 valtuutettua. Kaupunginhallituksen on esitettävä antamansa vastaus käsiteltäväksi kaupunginvaltuustossa viimeistään kahdeksan kuukauden kuluessa aloitteen jättämisestä.

Esittelijä

kansliapäällikkö
Jukka-Pekka Ujula

Lisätiedot

Jan Ihatsu, kaupunginsihteeri, puhelin: 09 310 36276
jan.ihatsu(a)hel.fi

Liitteet

1 Valtuustoaloite 24.04.2024 Houtsonen Martina Psykiatrisia sairaanhoitajia kouluihin

Muutoksenhaku

Muutoksenhakukielto, valmistelu tai täytäntöönpano

Otteet

Ote
Aloitteen tekijä

Otteen liitteet
Esitysteksti
Muutoksenhakukielto, valmistelu tai täytäntöönpano